

vrienden van heverleebos en meerdaalwoud vzw

regionale milieu - en natuurvereniging

Waversebaan 66
3001 Heverlee
Tel: 016 23 05 58
E-mail: infocentrum@vhm.be
Website: www.vhm.be

VLM
Consciencegebouw
Koning Albert II-Laan 15
1210 Brussel

Heverlee, 20 februari 2019

Betreft openbaar onderzoek mestactieplan 2019-2022

Geachte,

Als regionale natuur- en milieuvereniging wensen wij naar aanleiding van het openbaar onderzoek van het MAP6 een aantal opmerkingen en bezwaren op dit programma te formuleren.

De Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud zijn pioniers op het vlak van integraal waterbeheer (het natuurontwikkelingsscenario voor de Dijle ten zuiden van Leuven kwam onder hun impuls tot stand) evenals beheerder van natuurgebied(en) en bezorgt om natuur en landschap.

We zijn ons er echter ook van bewust dat heel wat natuur dankzij eerder dan ondanks landbouw nog steeds in Vlaanderen aanwezig is. Zo herbergde onze regio één van de laatste restpopulaties Hamster, deze is evenwel door intensivering van de landbouw verdwenen.

Bedoeling van het MAP is de negatieve impact van nitraat (en in tweede instantie fosfaat) op het watersysteem te beperken en weg te werken. Het vormt een Vlaamse invulling van de Europese Nitraatrichtlijn. Deze richtlijn moet echter samen met andere Europese richtlijnen gelezen worden, met name de kaderrichtlijn Water (KRW; in Vlaanderen omgezet via het Decreet Integraal Waterbeleid) en de Habitatrichtlijn (HRL; in Vlaanderen omgezet via implementatie in het Natuurdecreet). Vooral de invloed op deze laatste richtlijn wordt systematisch onderschat.

- Het voorliggend MAP geeft een uitgebreide beschrijving van de huidige situatie. Die beschrijving gaat uit van gemiddelde concentraties van voornamelijk fysicochemische parameters en bepaalt daarop een aantal trends. In deze benadering zitten hierdoor al inherente fouten. Fysicochemische parameters kunnen zeer snel in de tijd fluctueren en vertonen bijgevolg veelal grote schommelingen. Natuurlijke systemen daarentegen reageren veel trager: een piekbelasting die een bestaande populatie van een kwetsbare soort sterk aantast, zorgt voor een na-ijleffect dat maanden of zelfs jaren kan aanhouden. Het rekenen met gemiddelde waarden van fysicochemische parameters verdoezelt dit effect in aanzienlijke mate: enkel indien de gemiddelde waarde op zich al negatief is voor een

vrienden van heverleebos en meerdaalwoud vzw

regionale milieu - en natuurvereniging

kwetsbare soort of habitat, wordt ze zichtbaar gemaakt. Om die reden zouden de maximale waarden in plaats van de gemiddelden moeten gehanteerd worden om de effecten op biotische systemen te bepalen. Dit komt ondermeer tot uiting in de aanpak van de kaderrichtlijn water, waar ecologische parameters (aanwezigheid van gezonde populaties specifieke diersoorten) even (zo niet meer) belangrijk zijn dan de fysicochemische.

- Ook trendevoluties worden simplistisch en daardoor sterk interpretatief gebruikt. Deze hangen immers niet louter af van de gemiddelde waarde, maar van de combinatie van die waarde met de standaarddeviatie. Die laatste wordt echter nergens weergegeven, zodat ook over de aangegeven trends geen onderbouwde uitspraak kan gedaan worden. Stel dat de gemiddelde waarde over de gemeten periode met 5% daalt, maar dat over die zelfde periode de deviatie op de meetresultaten 10% bedraagt, dan kan uit de resultaten eigenlijk geen stijgende noch dalende trend geconcludeerd worden. Deze informatie is dus cruciaal om tot een onderbouwde conclusie te komen, maar ontbreekt geheel.
- Een laatste statistische fout is dat in veel gevallen geen continue maar discontinue gegevens beschikbaar zijn, waardoor niet-parametrisch moet geanalyseerd worden. Met andere woorden: in die gevallen moet het resultaat niet met een gemiddelde, maar met een mediaan en met berekening van percentielen uitgedrukt worden. Dit laatste gebeurt bv. voor de N-residu's in de bodem (maar dan zonder weergave van een percentiel).
- Specifiek betreffende de habitatrictlijngebieden wordt aangegeven dat in ALLE gebieden in minstens 1 habitatvlek een overschrijding van de kritische drempelwaarde (KDW) optreedt. Bovendien wordt aangegeven dat ondanks verscherpte maatregelen vanuit de vorige MAP-versies, er in 2017 nog steeds een overschrijding van 28% van de kritische last verzuring en 85% van de kritische last vermessing is in de Vlaamse natuur (zie o.a. blz. 146 MER). Er is met andere woorden een continu negatief effect van N- en P-depositie in de Vlaamse natuur, en dus een bestaand negatief effect vanuit diverse factoren, waaronder in aanzienlijke mate het mestbeleid. Zowel het Natuurdecreet (via artikels 13 en 16) als de HRL (artikel 6) stellen dat vermijdbare schade aan de natuur dient vermeden te worden en dat de vergunningverlener hier zorg voor moet dragen. Dit leidt er actueel toe dat in Nederland vergunningen van bestaande landbouwbedrijven ingetrokken worden, een actief uitdoofbeleid.
- Hetzelfde geldt trouwens voor de waterlopen, die in het kader van de KRW normaal in 2016 een goede (ecologische, niet fysicochemische) staat moesten bereiken. Vlaanderen heeft hierop al een uitzondering moeten vragen en krijgt tot 2026 om deze doelstelling te bereiken, maar zal deze ook dan niet bereiken als de huidige trend ongewijzigd wordt voortgezet.
- Een laatste aandachtspunt waar zeer snel over gegaan wordt in het MAP, is het optreden van cumulatieve effecten. Waar in landbouwpercelen via jaarlijkse bewerkingen gecombineerd met een lagere mestgift een deel van een te hoog aandeel aan voedingsstoffen opnieuw kan afgevlakt worden, geldt dit niet voor natuurlijke habitats. Die systemen hebben maar een zekere verwerkingscapaciteit binnen hun optimum. Wordt dit overschreden, dan treden accumulatie op met als gevolg verzuuringseffecten die in veel gevallen zeer moeilijk terug te dringen zijn (zelfs met een intensiever natuurbeheer, wat op zich al negatieve implicaties voor soorten met langere ontwikkelingsperiode heeft). Die effecten zijn zelfs dikwijls voldoende om echt kritische soorten lokaal te doen uitsterven en volledig herstel van het habitat onmogelijk te maken.

Al deze elementen samen, maken dat we een sterke bijsturing verwachten van meerdere van de voorgestelde maatregelen in het kader van MAP6:

- De focusgebieden met verscherpt toezicht op bemesting dienen uitgebreid te worden zodat ze overlappen met minstens 65% van de afgebakende habitatrictlijngebieden. Uit de tabel (o.a. blz. 226 MER) blijkt immers dat momenteel maar 32,59% van de HRL-gebieden door de

vrienden van heverleebos en meerdaalwoud vzw

regionale milieu - en natuurvereniging

focusgebieden gevat zijn. De inzet ten gunste van de instandhouding van habitats en soorten is door deze beperkt overlap onvoldoende gegarandeerd;

- Hoewel niet besproken in het MAP6, treedt al jarenlang het fenomeen op van de 'verschuivende basislijn' (shifting baseline), waardoor de natuurdegradatie nog steeds stelselmatig verder gaat. Zo geldt in natuur- en bosgebieden in principe een nulbemesting, maar wordt deze door uitzonderingen hierop uitgehold. Door op percelen met een eerder geringe biologische waardering ondanks de kwetsbare bestemming toch een bemesting toe te laten, neemt ook de bemestingsdruk op naburig percelen toe. Een intensivering van bewerking zorgt er tevens voor dat de biologische waarde verder achteruit gaat. Hierdoor komen geleidelijk aan meer en meer gronden in kwetsbare bestemmingen in aanmerking voor uitzondering, waardoor het negatief effect verder toeneemt en de biologische waarde nog meer afneemt. Dit MAP (evenmin als voorgaande) stelt hier maatregelen tegenover, maar baseert zich op die verslechterde toestand om nog meer versoepelingen toe te laten. Nochtans geldt de standstill voor natuurwaarden al van bij de inwerkingtreding van het Natuurdecreet eind 1997!
- Gezien er nog overall belangrijke overschrijdingen van de kritische lasten voor natuur zijn, kan er geen sprake zijn van een versoepeling van de bemesting in gebieden van type 0. Het feit dat ex post kan bijgestuurd worden indien bij monitoring blijkt dat er een significant negatieve trend ontwikkelt, is trouwens flagrant in tegenspraak met de HRL die uitgaat van het voorzorgsprincipe (elke activiteit die een negatief effect KAN veroorzaken, dient vermeden te worden of zodanig aangepast dat dit niet kan gebeuren). Monitoring is trouwens geen maatregel, maar een evaluatie-instrument die inherent aan een effectbeoordeling hoort vast te zitten. Bijgevolg wensen we dat gebiedstype 0 de facto dezelfde normering en verscherping behoudt/krijgt als gebiedstype 1 (en dus geen versoepeling), zodat in deze gebieden hierdoor geen verslechterende toestand kan optreden. In elk geval kan niet akkoord gegaan worden met de maatregel om de bemestingsvrije strook van 5m langs gecategoriseerde waterlopen te reduceren tot een strook van 1m. Uit diverse studies (o.a. van het ILVO) blijkt immers dat die 1m absoluut niet volstaat om doorsijpeling van nutriënten naar het oppervlaktewaterlichaam te voorkomen. Zelfs met een strook van 5m is dat niet gegarandeerd, maar zijn er tenminste iets meer garanties dat dit effect beter gebufferd wordt. Bijkomend voordeel is dat door type 0 en type 1 samen te voegen tot 1 maatregelenpakket, de regelgeving vereenvoudigt, wat een streefdoel van MAP6 is;
- Evenmin kan met de verlaging van de nitraatresiducontroles binnen gebiedstype 0 akkoord worden gegaan. Net in die gebieden is het behouden en verder versterken van een gunstiger staat cruciaal, zodat een afbouw van controle zeker niet aangewezen is. Dit spoort trouwens geheel niet met de in voorgaand punt aangehaalde monitoringsinspanning die nodig wordt geacht om negatieve effecten tijdig op te sporen en te remediëren;
- Er worden diverse sectorgerichte maatregelen in de vorm van actieplannen voorgesteld. Die worden vanaf 2019 geïmplementeerd. In die zin is het onbegrijpelijk dat deze maatregelen geen onderdeel vormen en doorgerekend zijn in het plan-MER bij dit MAP6. Zo blijven ze grotendeels los staan van het huidige MAP, zijn de effecten in combinatie met de rest van het pakket aan maatregelen niet onderzocht, en blijven ze een sterk vrijblijvend karakter behouden;
- De verhoging van de mestnorm voor stikstof in intensieve graslanden betekent een verder intensivering van bewerking en een compleet teloorgaan van de biologische diversiteit op en rond die percelen (zie hoger). Integendeel zou net het aandeel extensiever gebruikt grasland moeten toenemen, wat ook de biodiversiteit ten goede kan komen;
- Hoewel fosfaat niet de eerste doelstelling van de implementatie van de nitraatrichtlijn is, blijkt dit eveneens een cruciale factor voor de waterkwaliteit. De chemie van dit element is

vrienden van heverleebos en meerdaalwoud vzw

regionale milieu - en natuurvereniging

evenwel een stuk complexer dan die van nitraat. Bovendien blijft het deels langer in het systeem aanwezig. Uit metingen blijkt dat het nog in belangrijke mate in waterbodems is opgeslagen en daaruit kan vrijgesteld worden. Maar ook in de meeste bodems is een overaanbod aan fosfaat aanwezig, dat door evenwichtige bemesting met N en K beschikbaar kan gemaakt worden. MAP6 moet dus in combinatie met aangepaste N-bemestingsnormen, ook de normen voor K en P aanpassen.

- De inspanning om de landbouwer te responsabiliseren op het voorkomen van stikstofverliezen moet sterk verhoogd. De landbouwsector moet zichzelf heruitvinden als verantwoordelijk voor zijn omgeving.
- De (dier)voedingssector kan en moet een bijdrage leveren in de reductie van onder meer fosfaten in de dierlijke mest. Er is genoeg knowhow internationaal om een aantal maatregelen snel te implementeren. Zelfs in geval verder onderzoek nog nuttig zou zijn, dit mag geen reden zijn om niet op korte termijn naar aangepaste voeding over te gaan.
- Aangepaste culturen moeten opgelegd worden op die terreinen die door hun erosiegevoeligheid, hun doorlaatbaarheid of om andere redenen bij sommige gewassen een blijvende bron van vervuiling voor het waterbekken zouden betekenen, moeten overgaan naar aangepaste culturen. Zo dit niet mogelijk is moet een uitdovingsregeling voor herbestemming van deze gronden naar natuurgebied worden overwogen.

Tot slot willen we nog stellen dat de hele bundel dat in openbaar onderzoek is gegaan, heel wat onvolledigheden bevat. Zo blijkt de niet-technische samenvatting de biotische component van de beoordeling grotendeels te negeren. Er wordt daar zelfs in het geheel geen gewag gemaakt van het feit dat een passende beoordeling moest opgemaakt en toegevoegd worden, noch wat daaruit de conclusies zijn. Ook wordt de effectbeoordeling enkel aangeduid met kruisjes waar effecten kunnen optreden, maar zonder aan te geven of deze (sterk) negatief of positief zijn. Op basis daarvan is deze technische samenvatting onvoldoende bruikbaar om een duidelijk zicht te krijgen op hoe de beoordeling in het eigenlijk Mer gebeurde en welke de effectieve conclusies van die beoordeling zijn.

Wij hopen dan ook op een bijsturing van het voorgestelde plan.

Voor de raad van bestuur,

Yvette Toison
Wvd. voorzitter